

हिमसंस्कृतवार्ता:

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

himsanskritvartah
e-Sanskritnewspaper

नवा प्रेरणा नवोत्साहः

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

1

02.04.2024 मंगलवासरः वि.सं. २०८० चैत्रकृष्णपक्षः अष्टमी चैत्र 20 प्रविष्टांशः

Website- www.himsanskritam.com Email-himsanskrit@gmail.com

■ पृष्ठ-3 ■ वर्ष-3 ■ अङ्क-161

हिमाचलनिर्वाचनम्
लघ्वीकाश्यां मण्ड्यां
चायपानेन चर्चा कुर्वन्ती
दृष्टा कंगनारणौत,
जयरामठाकुरः,

कुल्लू-मनाली-यात्रा
सुलभा, आपदायाः
अष्टमासानन्तरं पण्डोहे
कर्तरी-वृत्तमार्गः
(केंचीमोड़) पुनर्स्थापितः

काव्यशास्त्रे
रससम्प्रदायस्य
निरूपणम्

प्रमुखाः वार्ताः

शेयरविपणौ सुदृढः
आरम्भः; सेन्सेक्सः
४०० अंकैः वर्धितः,
निफ्टी २२५००
अंकस्तरे प्राप्तवान्

हिमसंस्कृतवार्ता: - दिलीपः, नादौनम्
भारतीयशेयरविपणौ तृतीयसत्रं यावत्
लाभेन उद्घाटिताः। एशियायाः विपणीषु
वृद्धिः अभवत्, अमेरिकादेशे महङ्गानि
किञ्चित् स्थिरतां च प्राप्य सोमवासरे
भारतीय- इक्विटी- सूचकाङ्काः
हरितवर्णेन उद्घाटिता। सोमवासरे प्रातः
९.२१ वादने बीएसई सेन्सेक्सः ७४,१८९
इति मूल्ये ५३३ अंकाः अथवा ०.७३%
अधिकः अभवत्, अपरे च निफ्टी
इत्यस्य व्यापारः २२,५०६ इति १७८
अंकाः अथवा ०.८०% अधिकः अभवत्।
सोमवासरे निफ्टी ०.८०% लाभेन
२२,५३० इति नूतनं उच्चस्तरं अभिलेखं
प्राप्तवान्। अस्मिन् काले बीएसई-
संस्थायां सूचीकृतानां कम्पनीनां
विपण्यपूञ्जीकरणं ४.७
लक्षकोटिरूप्यकाणां वृद्धिं कृत्वा
३९१.६७ लक्षकोटिरूप्यकाणि
अभवत्। अपरपक्षे अमेरिकादेशे
महङ्गानि विषये फेडरल् रिजर्वस्य
अध्यक्षः जेरोम पावेल
महाभागः गतशुक्रवासरे अवदत् यत्
एते प्रभावाः केन्द्रीयबैङ्कस्य
अनुमानानुसारं सन्ति। फेड-प्रमुखस्य
एतत् वक्तव्यं सोमवासरे व्यापारसत्रे
विपण्यां सकारात्मकं प्रभावं कृतवान्।

सुभाषितम्

स्वभावेन हि तुष्यन्ति
देवाः सत्पुरुषाः पिता।
ज्ञातयः स्वन्नपानाभ्यां
वाक्यदानेन पण्डिताः ॥

भावार्थः- देवता, सज्जन और पिता, ये सब स्वभाव से ही सन्तुष्ट होते हैं। इसी प्रकार बन्धु- बान्धव उत्तम खान-पान और विद्वान् लोग मृदु वाणी से प्रसन्न होते हैं। अर्थात् श्रेष्ठ स्वभाव और मधुर वाणी से युक्त मनुष्य के लिए कुछ भी असंभव नहीं होता।

प्रतीकसाठके मुम्बई

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ता: दैनिकपत्रे
व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते
सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

आगामिषु १० वर्षेषु भारतस्य आर्थिकरूपेण
आत्मनिर्भरतायाः आवश्यकता अस्ति : नरेन्द्रमोदी

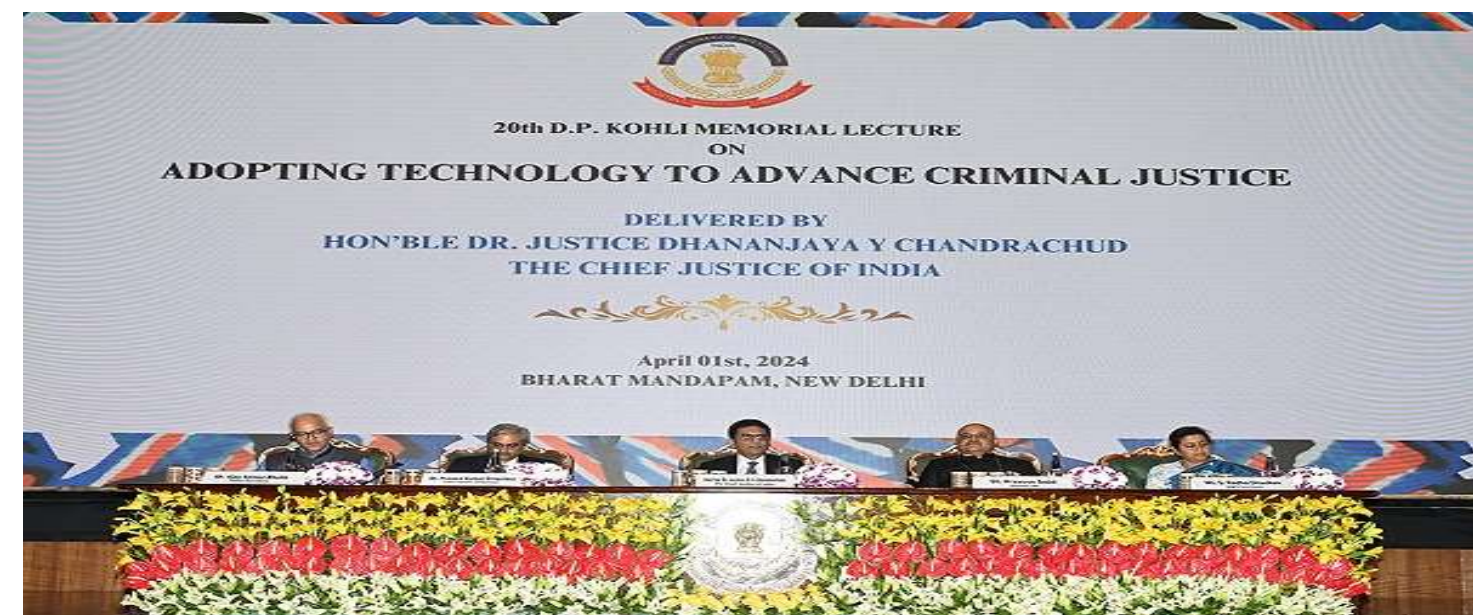
(हिमसंस्कृतवार्ता: प्रवीणकुमारः)

प्रधानमन्त्रिः नरेन्द्रमोदी ह्यः उक्तवान् यत् आगामिषु
१० वर्षेषु भारतस्य आर्थिकदृष्ट्या आत्मनिर्भरतायाः
आवश्यकता वर्तते, यस्मात्
राष्ट्रे वैश्विकपरिस्थितीनां बहु प्रभावम् न भवेत् ।
भारतस्य रिजर्वकोषस्य १० वर्षस्य समाप्तेः अवसरे
मुम्बईनगरे आयोजिते कार्यक्रमे वदन्
प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत् भारतीयवित्तकोषक्षेत्रे महत्
परिवर्तनं जातम् अस्ति तथा च एषः शोधस्य
विषयः अस्ति। सः अवदत् यत् विगतदशके
स्वसर्वकारेण रिजर्ववित्तकोषेन च उत्पापितानाम्
पदानाम् कारणेन वित्तकोषक्षेत्रं लाभप्रदस्थितौ
अस्ति। सः अवदत् यत् सार्वजनिकक्षेत्रस्य
वित्तकोषाणाम् पुनरुत्थानाय सर्वकारेण ३.५
लक्षकोटिरूप्यकाणां पूंजी व्ययीकृतास्ति।
सः अवदत् यत् सार्वजनिकक्षेत्रस्य वित्तकोषाणाम्
सर्वाः अकर्मक-सम्पत्तयः याः २०१८ तमे वर्षे प्रायः

११.२५ प्रतिशतं आसन् ताः गतवर्षस्य सितंबर-
मासायावत् त्रयः प्रतिशतात् न्यूनाः अभवन् ।
मोदीमहोदयः अवदत् यत् द्वयतुल्यपत्रस्य समस्या
अधुना अतीतवार्ता एव अस्ति, अधुना वित्तकोषाः
१५ प्रतिशतं ऋणवृद्धिं पञ्जीकुर्वन् सन्ति ।
प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत् एतासु सर्वासु उपलब्धिसु
आरबीआइ-संस्थायाः महत्त्वपूर्णं भूमिका अस्ति।
कार्यक्रमे केन्द्रीय वित्तमन्त्री निर्मला सीतारमणः
तथा वित्तराज्यमन्त्री भागवत किशनराव-कराडः
तथा पंकज-चौधरी अपि उपस्थिताः आसन्।
संरक्षितकोषस्य राज्यपालः शक्तिकान्तदासः
अस्मिन् अवसरे अवदत् यत् संस्थारूपेण
संरक्षितवित्तकोषस्य वृद्धिः भारतीय अर्थव्यवस्थायाः
वृद्ध्या सह निकटतया सम्बद्धा अस्ति।
महाराष्ट्रस्य मुख्यमन्त्री एकनाथशिण्डे तथा
उपमुख्यमन्त्री देवेन्द्र फडणवीसः अजीतपवारः च
विभिन्न-वित्तकोषाणाम् प्रतिनिधयः तथा उद्योग-
जगतस्य प्रतिनिधिभिः अपि भागः गृहीतः। १९३५
तमे वर्षे अप्रैलमासस्य प्रथमदिनाङ्के
संरक्षितवित्तकोषः कार्यारम्भम् कृतवान् ।
केन्द्रीयवित्त तथा निगमकार्यमन्त्री निर्मला
सीतारमणः अवदत् यत् कोविडमहामारीकाले
धनप्रवाहं सुनिश्चित्य, विकासाय, वित्तीयसमेकनं च
प्रवर्धयितुं संरक्षितवित्तकोषेन
परंपरागतापरंपरागताश्च विविधाः पद्धतयः
स्वीकृताः।
सा अवदत् यत् रूस-युक्तेन-सङ्घर्षे
संरक्षितवित्तकोषस्य उपायैः अपमूल्यनम्
नियन्त्रयितुं, विदेशीयविनिमयविपण्यस्य अस्थिरतां
दूरीकर्तुं वयं साहाय्यं प्राप्तवन्तः।

आपराधिकन्यायप्रणाल्याः परिवर्तने प्रौद्योगित्याः

महत्वपूर्णभूमिका- मुख्यन्यायाधीशः डी.वी.चन्द्रचूडः

भारतस्य मुख्यन्यायाधीशः न्यायाधीशः डी.वाई. चन्द्रचूडः
आपराधिकन्यायव्यवस्थायाः परिवर्तने प्रौद्योगिक्याः
महत्वपूर्णभूमिकायाः उपरि बलं दत्तवान् अस्ति । नवदिल्लीनगरे केन्द्रीय-
अन्वेषणब्यूरो-सीबीआई दिवसस्य अवसरे २० तमं डी.पी.कोहली
स्मृतिव्याख्यानं दत्त्वा न्यायाधीशः चन्द्रचूडः नवीनयुगस्य आपराधिकजालस्य
प्रभावीरूपेण निबद्ध नूतनप्रौद्योगिकीम् अङ्गीकृत्य बलं दत्तवान्।तेनोक्तं यत्
समयस्य आवश्यकता सीबीआई-कार्यप्रक्रियाणां जटिलतां ज्ञात्वा कठिनतां
परिहरितुं प्रौद्योगिक्याः प्रयोगो भवेत् । भारतस्य मुख्यन्यायाधीशः अवदत् यत्

प्रौद्योगिक्याः शीघ्रं न्यायपूर्णं च विवेचनं सम्भवं भविष्यति।

न्यायाधीशः चन्द्रचूडः अवदत् यत् अङ्गीयरूपान्तरणस्य युगे अपराधस्य
अन्वेषणे अधिनियमे प्रौद्योगिक्यां च अपारक्षमता वर्तते। सः अवदत् यत्
सीबीआई सदृश- अधिनियमप्रवर्तनसंस्थाभ्यः नूतनानां जटिलानां च
सम्मुखीकरणं जायमानमस्ति। येषां कृते नवीनसमाधानस्य आवश्यकता
वर्तते। सः आपराधिकन्यायव्यवस्थायां सर्वेषां हितधारकाणां मध्ये सहकार्यस्य
महत्त्वं बोधितवान्। मुख्यन्यायाधीशः डिजिटलप्रशिक्षणस्य आवश्यकतायाः
विषये अपि बोधितवान्।

अस्मिन् अवसरे सीबीआई-अधिकारिभ्यः विशिष्टसेवायाः कृते
राष्ट्रपतिपुलिसपदकं, योग्यसेवायाः पुलिसपदकं च प्रदत्तम् भारतसर्वकारस्य
संकल्पेन १९६३ तमे वर्षे एप्रिल-मासस्य १ दिनाङ्के केन्द्रीय-अनुसन्धान-
ब्यूरो-संस्थायाः स्थापना अभवत्। अस्य उद्देश्यं न केवलं भ्रष्टाचारस्य च
प्रकरणानाम् अन्वेषणं अपितु सहायकगुप्तचरसङ्ग्रहस्य अतिरिक्तं
केन्द्रीयवित्तीयकायदानानां उल्लङ्घनस्य गम्भीरापराधानां च अन्वेषणम्
अस्ति। सीबीआई स्वस्य संस्थापकनिदेशकस्य डी.पी.कोहली इत्यस्य
सम्माने श्रद्धांजल्यश्च चिह्नरूपेण २००० तमात् वर्षात् डी.पी.कोहली
स्मृतिव्याख्यानस्य आयोजनं कुर्वती अस्ति।

लघ्वीकाश्यां मण्ड्यां चायपानेन चर्चा कुर्वन्ती दृष्टा कंगनारणौत, जयरामठाकुरः, दलस्य कार्यकर्तारः च सहैव आसन्

हिमसंस्कृतवार्ता- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

हिमाचलप्रदेशस्य मण्डीतः भारतीयजनतापक्षस्य लोकसभाप्रत्याशी कङ्गनारणौत प्रथमनिर्वाचनप्रचारे व्यग्रा अस्ति। अस्मिन् प्रकरणे सोमवासरे भाजपानेत्रा जयरामठाकुरेण सह कार्यकर्तृभिः सह चायस्य उपरि चर्चा कुर्वन्ती दृष्टा। अस्मिन् काले सा स्थानीयजनैः अपि मिलित्वा तैः सह वार्तालापं कृतवती।

विजयः महता अन्तरेण भवेत्, नासिकाच्छेदनं मा भवतु

अस्मात् पूर्वं माता भीमाकाली मन्दिरे शिरः नत्वा आशीर्वादं गृहीतवती। सा अवदत् यत् मोदी इत्यस्य नाम्ना लघुविजयाः प्राप्ताः भविष्यन्ति, परन्तु केन्द्रं इच्छति यत् सा उत्तरप्रदेशात् निर्वाचनं प्रतिस्पर्धयतु इति। एतादृशी परिस्थितौ सा मण्डी-संसदीय-निर्वाचनक्षेत्रस्य सेवां कर्तुं स्वस्य इच्छां प्रकटितवती आसीत्। इदानीं नामपत्रं प्राप्य केन्द्रं पश्यति यत् कङ्गना कियत् महता अन्तरेण विजयते। एतादृशे सति महता अन्तरेण विजयः भवेत्। नासिकाच्छेदनं मा भवतु। सभायां शीर्षनेतृन्, अधिकारिणः, कार्यकर्तृन् च सम्बोधयता सा अवदत् यत् देशे बहवः सर्वकाराः अभवन्, परन्तु प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी इत्यनेन जनानां मध्ये भगवान् रामस्य चेतना जागृता। सः कार्यकर्तृन् अपि रामस्य चरित्रस्य विषये अवदत्। सा उक्तवती यत् सा न विश्वसिति यत् यदि अहं चलचित्रेषु उत्तमं कार्यं करोमि तर्हि अहम् अत्र विजयं प्राप्स्यामि। एतदर्थं प्रत्येकमपि कार्यकर्तारं परिश्रमं कर्तव्यं भविष्यति। विपक्षः सशक्तं प्रत्याशीं स्थापयिष्यति।

इंदिरा-विपण्यां कङ्गनाया चायं पायितम्

कंगना मण्ड्याः इंदिराविपण्यां नेताप्रतिपक्षाय जयरामठाकुराय, भाजपादलस्य प्रदेशाध्यक्षाय डॉ. राजीवबिंदलाय, लाहौल-स्पीतितः भाजपाप्रत्याशिने रविठाकुराय अन्येभ्यः च कार्यकर्तृभ्यः चायपानं कारितवती। कङ्गनायाः दर्शनार्थं अत्र प्रशंसकानां समूहः आसीत्। अस्मात् पूर्वं सः बाबाभूतनाथमन्दिरे प्रार्थनां कृतवती।

विश्वचषकक्रीडया आईपीएल क्रीडया च धर्मशालायाः पर्यटनव्यापारे वृद्धिः

हिमसंस्कृतवार्ता: डॉ.अमनदीपशर्मा

काश्मीरे पर्यटनस्य उद्घाटनस्य अनन्तरम् हिमाचलस्य पर्यटनव्यापारे प्रतिकूलः प्रभावः भविष्यति इति चिन्तया समेषां ध्यानाकर्षितः, परन्तु क्रिकेटक्रीडाङ्गणे धर्मशालायां विश्वस्तरीयाः क्रीडाः प्रचलन्ति येन पर्वतव्यापारिणां जीवनमपि चिन्तामुक्तः अभवत्। विश्वचषकस्य पञ्चक्रीडायाः अनन्तरं अत्र आयोज्यमा नयोः आईपीएल-क्रीडयोः पञ्जीकरणम् आरम्भम् अस्ति। पर्यटनव्यापारस्य प्रसिद्धः वेदीयात्रायाः

प्रबन्धकनिदेशकः मनमोहनवेदी कथितवान् यत् जम्मू-कश्मीरस्य स्थितेः परिष्कारानन्तरं अधिकाः पर्यटकाः काश्मीरं प्रति गच्छन्ति, येन हिमाचलस्य पर्यटनव्यापारे महत् प्रभावः भवति। परन्तु केन्द्रीयमन्त्री अनुरागठाकुरः आईपीएल अध्यक्षः अरुणधूमलः च अत्र विश्वकपस्य पञ्च विश्वस्तरीयक्रिकेटक्रीडानाम् आयोजनं कृत्वा पर्यटनव्यापारिभ्यः महत् सौख्यम् दत्तवन्तौ। एतत् एव न, अधुना आईपीएल-क्रीडायाः पञ्जीकरणम् आरम्भम् अस्ति। अनेन आगामिषु दिनेषु पर्यटनव्यापाराय पक्षाः प्राप्यन्ते। एचपीसीए इत्यस्य प्रयत्नेन प्रसन्नः व्यापारिकसंस्थामैक्लोटगंज-व्यापारमण्डलस्य अध्यक्षः नरेन्द्र पठानिया, धर्मशाला व्यापारमण्डलस्य अध्यक्षः नरेन्द्रजमवालः, कचहरी व्यापारमण्डलस्य अध्यक्षः मनीष लुथरा च वदन्ति यत् पूर्वं पर्यटकानाम् संख्यायां न्यूनता आरम्भा आसीत्, परन्तु अधुना विश्वकपस्य IPL-क्रीडायाः च कारणेन पुनः पर्यटकानां संख्या वर्धिता अस्ति।

गोष्ठ्यां कङ्गना आगता तदा भाजपादलस्य वरिष्ठनेतारः नोपस्थिताः

हिमसंस्कृतवार्ता:- मण्डी। संसदीय निर्वाचनक्षेत्रस्य मण्डी इत्यस्य भाजपादलस्य अधिकारिणां समागमः भीमकालीमन्दिरस्य मण्डी परिसरे आरब्धः अस्ति। पूर्वमुख्यमंत्री जयरामठाकुरः, प्रदेश भाजपादलस्य अध्यक्षः डॉ. राजीवबिन्दलः, मंडीसंसदीयक्षेत्रात् भाजपाप्रत्याशी कंगनारणौत च अस्यां गोष्ठ्यां प्राप्ताः। यदा कङ्गना मण्ड्यां प्राप्तवती तदा कार्यकर्तारः तस्याः हार्दिकं स्वागतं कृतवन्तः। तदनन्तरं कङ्गनायाः परिचयः सर्वैः कार्यकर्तृभिः सह अधिकारीणां कृतः। सभायां भाजपामण्डी संसदीय निर्वाचनक्षेत्रे कङ्गनारणौत- इत्यस्याः निर्वाचनप्रचारस्य रणनीतिं निर्णयिते। तेन सह अन्य विषया अपि चर्चा भविष्यति। भाजपायाः लाहौलस्पीति-प्रत्याशी रविठाकुरः अपि सभायां प्राप्तः आसीत्, यदा तु भाजपायाः कङ्गनायै नामपत्रस्य दत्तस्य अनन्तरं क्रुद्धः पूर्वसंसदः महेश्वरसिंहः उत्तरप्रदेशस्य भाजपाप्रवक्ता अजयराणा च सभायां न प्राप्ताः। एतेन सह भाजपातः दूरं स्थितः लाहौल- स्पीतितः पूर्वमन्त्री डॉ. रामलाल मार्कण्डेयः अपि सभायाः दूरं स्थितः अस्ति।

धूमलकुटुम्बं निम्नं दर्शयितुं जयरामठाकुरेण राजेन्द्रराणावर्यस्य भाजपादले प्रत्यागमनम् कारितम् - चन्द्रशेखरः

हिमसंस्कृतवार्ता- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

हिमाचलप्रदेशकाङ्ग्रेसस्य कार्यकारी-अध्यक्षः विधायकश्च चन्द्रशेखरः उक्तवान् यत् पूर्वमुख्यमन्त्री जयरामठाकुरेण

धूमलपरिवारस्य अपमानार्थं राजेन्द्रराणावर्यस्य भाजपायां प्रवेशः कारितः। सः अवदत् यत् २०१७ तमस्य वर्षस्य विधानसभानिर्वाचने

राजेन्द्रराणा काङ्ग्रेसस्य प्रतीकस्य उपरि प्रतिस्पर्धां कृत्वा भाजपायाः मुख्यमन्त्रीपदस्य प्रत्याशी प्रेमकुमारधूमलस्य पराजयं कृतवान्।

निर्वाचने भारतीयजनतापक्षस्य बहुमतस्य अभावेऽपि धूमलः मुख्यमन्त्रीपदं प्राप्तुं न शक्तवान्। 'आकस्मिकमुख्यमन्त्री' जयरामठाकुरः पदं स्वीकृत्य एकवारं अपि धूमलं मेलितुं न गतः, परन्तु अधुना उपनिर्वाचनात् पूर्वं जयरामठाकुरः धूमलपरिवारस्य स्मरणं कृतवान् अस्ति।

सः अवदत् यत् पूर्वभाजपासर्वकारस्य कार्यकाले धूमलस्य तस्य परिवारस्य च प्रति यत् दुर्व्यवहारं कृतम् आसीत् तत् हमीरपुरमण्डलस्य जनाः अद्यापि न विस्मरन्ति। मुख्यमन्त्री पदं धारयन् जयरामठाकुरः प्रेमकुमार धूमलस्य किमपि कार्यं न कृतवान् राजेन्द्रराणा इत्यस्य कार्ये प्राथमिकताम् अददत्। एतदेव न, धूमलपरिवारस्य विरोधेऽपि राजेन्द्रराणावर्यस्य भाजपायां प्रवेशः अभवत्। सः अवदत् यत् राजेन्द्रराणा-धूमलपरिवारयोः सम्बन्धः जनसाक्ष्ये एव अस्ति, परन्तु तदपि जयरामठाकुरेण धूमलपरिवारस्य आत्मसम्मानं आहतं कृत्वा तेषां अपमानं कृतम्।

चन्द्रशेखरः अवदत् यत् विगतषड्वर्षेषु जयरामठाकुरः पूर्वमुख्यमन्त्री भाजपायाः धनशक्तिराजनीतिः जनशक्तिद्वारा प्रेमकुमारधूमलस्य स्थितिं ज्ञातुं एकवारं अपि

तस्य गृहं न गतः। इदानीं यदा तस्य प्रतिद्वन्द्वी राजेन्द्रराणा भाजपायां सम्मिलितः अस्ति तदा जयरामठाकुरस्य धूमलस्य प्रति प्रेम सहसा जागरितः अस्ति। राज्यकाङ्ग्रेसस्य कार्यकारी अध्यक्षः अवदत् यत् राजेन्द्रराणा भाजपां त्यक्त्वा विगत ११ वर्षेषु प्रेमकुमारधूमलस्य प्रत्येकं पदे अपमानं कृतवान्। यद्यपि राणा धूमलं स्वराजनैतिकगुरुः इति कथयति तथापि शिष्यः एव गुरुमूलच्छेदने प्रवृत्तः आसीत् इति अपि सत्यम्। सः अवदत् यत् अधुना भाजपायां सम्मिलितस्य अनन्तरं राजेन्द्रराणा केन बाध्यतायां समीरपुरे परिभ्रमति।

चन्द्रशेखरः अवदत् यत् हमीरपुरस्य जनाः बुद्धिमन्तः सन्ति, ते राजेन्द्रराणावर्यस्य प्रभावे पुनः पुनः न पतन्ति। राजेन्द्रराणावर्यस्य वास्तविकं मुखं मतदातृणां सम्मुखं वर्तते यतोहि भाजपायां सम्मिलितं कृत्वा सः अवसरवादी राजनीतिं दर्शितवान्। आगतः रामः -गतः रामः इत्यस्य राजनीतिं प्रति सुजानपुरजनाः समुचितं उत्तरं दास्यन्ति, उपनिर्वाचने तेषां पराजयः निश्चितः अस्ति। सः अवदत् यत् उपनिर्वाचने काङ्ग्रेसपक्षः षट् आसनेषु स्वच्छं विजयं करिष्यति, विजयस्य ध्वजं च उत्थापयिष्यति। सः अवदत् यत् भाजपायाः धनशक्तिराजनीतिः जनशक्तिद्वारा राज्ये एव समाप्तः भविष्यति।

कुल्लू-मनाली-यात्रा सुलभा, आपदायाः अष्टमासानन्तरं पण्डोहे कर्तरी-वृत्तमार्गः (केंचीमोड़) पुनर्स्थापितः

हिमसंस्कृतवार्ता- मण्डी। मनाली-किरतपुर-चतुर्ष्यक्तिराजमार्गे अगस्त-मासस्य आपदायाः अनन्तरं अवरुद्धः कर्तरी-वृत्तमार्गः (केंचीमोड़) सोमवासरे पुनर्स्थापितः । आगामि एकसप्ताहं यावत् अस्य एकदिशि यातायातस्य व्यवस्था भविष्यति। कुल्लुतः मण्डी प्रति आगच्छतां वाहनानां एव गमनं इतः भविष्यति। सोमवासरे उपायुक्तः मण्डी अपूर्वदेवगनः मार्गस्य निरीक्षणं कृत्वा तस्य पुनर्स्थापनं कृतवान्। अगस्तमासे पण्डोहस्य समीपे कैन्चीमोड़पर्यन्तं प्रचण्डवृष्ट्या मेघविस्फोटस्य भूस्खलनस्य च कारणेन अयं मार्गः क्षतिग्रस्तः अभवत्, यस्य निर्माणकार्यं भारतस्य राष्ट्रियराजमार्गप्राधिकरणेन नूतनप्रौद्योगिक्याः आधारेण प्रायः सम्पन्नम् अस्ति अत्र पर्वतस्य स्थिरतां स्थापयितुं शिलाबोल्ड-स्थापनेन जलबीजव्यवस्थायाः (हाइड्रोसीडिंग प्रणाली) उपयोगः कृतः अस्ति, यस्याः अधः पर्वतस्य सानुः स्थिरं स्थापयितुं बीजानां रोपणेन पर्यावरणं स्वच्छं हरितं च स्थापयितुं कार्यं अपि कृतम् अस्ति

पुनर्स्थापनानन्तरं पुनः यातायातस्य आरम्भः अभवत्

सम्प्रति पण्डोह-मण्डी-नगरस्य कैन्ची-मोड़-पर्यन्तं मार्गयातायास्य अद्य सुरक्षाकारणात् एकदिशायाः वाहनानां गमनस्य कृते पुनः स्थापितः अस्ति । सप्ताहानन्तरं नलिकाकार्यं समाप्तं कृत्वा उभयतः यातायातस्य पुनः स्थापना भविष्यति। सम्प्रति मण्डीतः कुल्लुनगरं गन्तुं वैकल्पिकमार्गस्य उपयोगः क्रियते, यस्य पुनर्स्थापनं भारतस्य राष्ट्रियराजमार्गप्राधिकरणेन अपि कृतम् ।

कुल्लू-मण्डी-नगरं प्रति आगमनस्य समस्या न भविष्यति

अस्य कैन्ची-परिवर्तनस्य अवरुध्नात् चतुष्किलोमीटर-दीर्घः उपमार्गः निर्मितः, परन्तु एकपंक्ति कारणतः यातायातस्य सम्मर्दस्य समस्या वर्तते अधुना कुल्लू-मण्डी-नगरं गन्तुं जनानां समस्या न भविष्यति । मण्डी जनपदस्य उपायुक्तः अपूर्वदेवगनः अवदत् यत् भारतस्य राष्ट्रियराजमार्गप्राधिकरणेन कैन्चीमोड़स्य पुनर्स्थापनकार्यं सम्पन्नम्। एकदिशावाहनेषु पुनः स्थापितं अस्ति । अधुना कुल्लू-मनाली-नगरं गन्तुं आगन्तुं च जनाः पर्यटकाः च आश्रयं प्राप्स्यन्ति ।

रससम्प्रदायस्य निरूपणम्

इतिहासस्य दृष्ट्या रस सम्प्रदायः काव्यशास्त्रस्य सर्वेभ्यः सम्प्रदायेभ्यः प्राचीनतमो वर्तते। अस्य सम्प्रदायस्य प्रवर्तको नाट्यशास्त्रस्य प्रणेता भरतमुनिरभिधीयते। तेनाभिहितं नाट्यशास्त्रस्य षष्ठेऽध्याये 'विभावानुभावव्यभिचारिसंयोगाद्रस निष्पत्तिः' इति। इदं रसनिष्पत्तिविषयकं सूत्रमेव रससम्प्रदायस्य मूलं वर्तते। यद्यपि काव्यमीमांसा नामकस्य ग्रन्थस्य प्रणेता आचार्यो राजशेखरो वक्ति यत् रससिद्धान्तस्य सर्वप्रथमं वर्णनं नन्दिकेश्वरः अकर्षित् परन्त्वस्मिन् कथने किमपि प्रमाणं नोपलभ्यते। इदानीं यावत् नन्दिकेश्वरकृतस्य कस्यचनपि काव्यशास्त्रीयस्य ग्रन्थस्योपलब्धिः न हि सञ्जाता, अतएव राजशेखरस्य कथने किमापि तथ्यं नास्तीति निश्चियते। सर्वप्रथमं भरतमुनिरेव रसस्य विस्तृतां चर्चामकारो तेन रसानां संख्या विषयेऽभिहितं अष्टौ नाट्ये रसा स्मृताः इति। भरतमुनेरभिप्राय आसीत् यत् नाट्ये हि शान्तरस्य काचनाप्युपयोगिता नास्तीति मनसि कृत्वा रसानां संख्यां सः अष्टौ प्राह। यस्मिन् श्लोके भरतमुनिना रसानां संख्या अष्टौ संख्या कथिता तमेव श्लोकं काव्यप्रकाशकारः आनुपूर्व्या साकं काव्यप्रकाशे गृहीतवान्। स च श्लोको विद्यते-

शृङ्गार-हास-करुण-रौद्र-वीर-भयानकाः । वीभत्साद्भुतसंज्ञौ चेत्यष्टौ नाट्ये रसाः स्मृताः । इति। (काव्यप्रकाशः ४/२९)
पश्चाद्वर्तिनः समालोचकाः शान्तरसमपि अष्टसु रसेषु सम्मेलयामासुः। अतो रसस्य संख्या नव संजाता। शान्तरसस्य रसत्वं कदा प्रतिपादितम् भूदिति विषये समालोचकानां विप्रतिपत्तयस्मन्ति। शान्तरसस्य रसत्वेन ग्रहणविषये भरतनाट्यशास्त्रस्य सम्पादकः श्रीरामस्वामीशास्त्री शिरोमणिः लिलेख यत्- शान्तरस्य स्थापनां सर्वप्रथमं भरतनाट्यशास्त्रस्य टीकाकारः उद्भटः स्वकीये काव्या- लङ्कारसंग्रहनामके ग्रन्थे चकार। तदनन्तरं आनन्दवर्धनाचार्य-अभिनवगुप्तपादौ तस्य शान्तरसस्य समर्थनं चक्रतुः। शान्तरसस्य प्रबलविरोधिनौ दशरूपककारो धनञ्जयः, तस्य टीकाकारो धनिकश्च स्तः। ताभ्यामभिहितं यत् शान्तरसो यस्मात् कारणात् अनभिनेयो भवति तस्मात् कारणात् तस्य नाट्ये किमपि स्थानं नहि भवितुमर्हति।

धारावाहिकं गीताप्रश्नोत्तरम्- २९

पापपुण्यादिकं सर्वव्यापि परमात्मा नैव कदापि ग्रहिष्यति अर्जुन! परन्तु अज्ञानेन आवृताः मूढमतयः मनुष्याः मुह्यन्ति अर्थात् स्वयमेव कर्मणां कर्तृत्वं, भोक्तृत्वं च मन्यन्ते, तस्मादेव ते वारम्वारं जायन्ते, म्रियन्ते च। ज्ञानाभावात् तेषां गमनागमनरूपा संसृतिः एवमेव सततं प्रवर्तते।

अर्जुनः- तर्हि किं भगवन्! सर्वे अपि प्राणिनः स्वात्मानं कर्तारं, भोक्तारं च मत्वा मोहिताः भवेयुः वा?

श्रीकृष्णः- सर्वे नहि अर्जुन! ये आत्मज्ञानद्वारा स्वस्मिन् स्थितम् अज्ञानं नाशितवन्तः, तेषां तत् सूर्यप्रकाशवत् ज्ञानं तान् कर्तृत्वभोक्तृत्वरहितान् विधाय परमात्मानं प्रकाशयति, अर्थात् तान् परमात्मानम् अनुभावयति।

अर्जुनः- भगवन्! तत् परमात्मतत्त्वम् पुनः अन्ये अपि अनुभवेयुः किम्?

श्रीकृष्णः- येषां मनुष्याणां बुद्धिः, मनः च परमात्मनि एव तदाकारे तिष्ठतः, तर्हि ते परमात्मनि एव स्थिताः सन्ति इति अवगच्छ

अर्जुनः- भगवन्! ज्ञानयोगी न वा कर्म करोति, न च कारयति इत्युक्तं त्वया, परन्तु किं परमात्मा एव कर्मार्थं वाध्यपूर्वकं तं कर्मणि नियोजयति किम्?

श्रीकृष्णः- नहि अर्जुन! परमात्मा न कस्यचिदपि कर्तृत्वं रचयति, न वा केनचित् कर्म कारयति, नहि वा कर्मणा सह फलस्य संयोगं हि करोति। परन्तु मनुष्याः स्वकीयेन स्वभावेन एव कर्म कुर्वन्ति, स्वात्मनि कर्तृत्वम् आरोपयन्ति, तस्मात् हि कर्मफलेन सह स्वतः सम्बन्धः भवति।

अर्जुनः- तर्हि परमात्मा कस्यचिदपि कर्तृत्वादीनि न रचयति, किन्तु प्राणिनां कर्मफलं तु ग्रहिष्यति किल?

श्रीकृष्णः- कस्यचित् कर्मफलम् अर्थात्

अर्जुन! एतादृशाः परमात्मपरायणाः साधकाः ज्ञानेन पापपुण्यरहिताः सन्तः परमात्मानं प्राप्नुवन्ति, ततः तेषां पुनर्जन्म न भवति।

अर्जुनः- परमात्मानम् अनुभवतां तेषां महापुरुषाणां ज्ञानं व्यवहारकाले कीदृशं भवति भगवन्?

श्रीकृष्णः- अर्जुन! तादृशाः तत्त्वज्ञानसम्पन्नाः महापुरुषाः विद्याविनयादिसद्गुणैः सम्पन्नाः ब्राह्मणः, चाण्डालः, गौः, शुकः, हस्ती इत्यादिषु समस्तप्राणिषु समरूपं परमात्मानं पश्यन्ति। अर्जुन! त्वमपि एतादृशः समदर्शी भव इति। (गीता- ५/१४-१८)

(अनुवर्तिष्यते) -नारदोपाध्यायः।

असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः, नारदोपाध्यायः

मोतिहारीनगरे एकस्य युवकस्य क्रूरहत्यायाः कारणेन उवद्रवः, पुलिसबलेन त्रयः जनाः निग्रहीताः

हिमसंस्कृतवार्ता:- कुणाल कौशिकः, मोतिहारी

मोतिहारीनगरे एकस्य युवकस्य निर्ममतापूर्वकं हत्या जाता। परस्परविवादात् पट्टीदारस्य घटनां सम्पादयितुं प्रकरणं प्रकाशं प्राप्तम् अस्ति। पुलिसबलेन त्रयः जनाः निग्रहीताः। सूचनां प्राप्य गोविन्दगञ्जपुलिसस्थानस्य साहाय्येन घातितं युवकं तस्य परिवारजनैः अरंराज उपविभागीयचिकित्सालये आनयितम्, तत्र स्थितिं गम्भीरतां विचार्य वैद्यः तं मोतिहारीं प्रति प्रेषितवान्, आहतयुवकस्य चिकित्सायाम् एव मृत्युः अभवत्। क्रूरताडनकारणात् मृत्युः पुलिसबलेन शवः अधिगृह्य शवपरीक्षायै प्रेषितः अस्ति। गोविन्दगञ्जपुलिसस्थाने तत्कालं कार्यवाही कृत्वा त्रयान् जनान् निरुद्ध्य प्रश्नोत्तरं प्रारब्धम्। अस्य घटनायाः कारणम् अद्यापि स्पष्टं न भवति। मृतशरीरस्य चिहात् युवकस्य क्रूरताडितः इति कथ्यते।

अन्तर्राष्ट्रीयजलदिवसः

जलशब्दस्य संस्कृते आप्, जलम्, नीरः, उदम्, वारि, तोयम्, सलिलम् इति सप्तभिन्नाः शब्दाः सन्ति। वयं स्वभाषायां जलस्य वैकल्पिकशब्दरूपेण एतत् शब्दं प्रयुज्महे। किन्तु यजुर्वेदे (एते वेदाः कोटिवर्षपूर्वं रचिताः आसन्)। एतेषां शब्दानां भिन्नाः अर्थाः दीयन्ते।

१) आप्- इत्यस्य अर्थः अस्ति यत् मेघात् १५० हस्तौ ऊर्ध्वतायां यत् जलं पृथिव्यां पतितुं भवति, अस्मिन् जले वायुः लवणं वा मिश्रितं नास्ति। एतत् जलं शुद्धम् अस्ति।

२) जलम् - ज= जन्म, ल= पोषणम्। एतत् जलं वनस्पतयः मनुष्याणां च पोषणं कर्तुं साहाय्यं करोति।

३) नीर- अन्येन पदार्थेन सह मिलित्वा तस्य पदार्थस्य गुणवर्धनं न्यूनीकरणं वा यत् जलम्। यथा क्षीरं जलं, फलरसेषु जलम्।

४) उदक- स्पृष्ट्वा वस्तुनः कान्तिं वर्धयति इति जलम्। अर्घ्यपाद्यः अनेन दीप्तेन जलेन देवपितृभ्यः सद्गुणः वा स्नाति। जलस्तरात् उपरि सिञ्चितं वा वहितं वा जलम्।

५) वारि- दोषानां निष्कासनं यं करोति तत् जलम्, अभिमन्त्रित जलम्।

६) तोयम्- केवल तृष्णा शामक जलं, पेय जलम्।

७) सलिलम्- जलं नदीरूपेण प्रवहति, प्रवाहितं जलम्।

सुधा साठ्ये मुंबई।

sudha_sathaye@yahoo.com